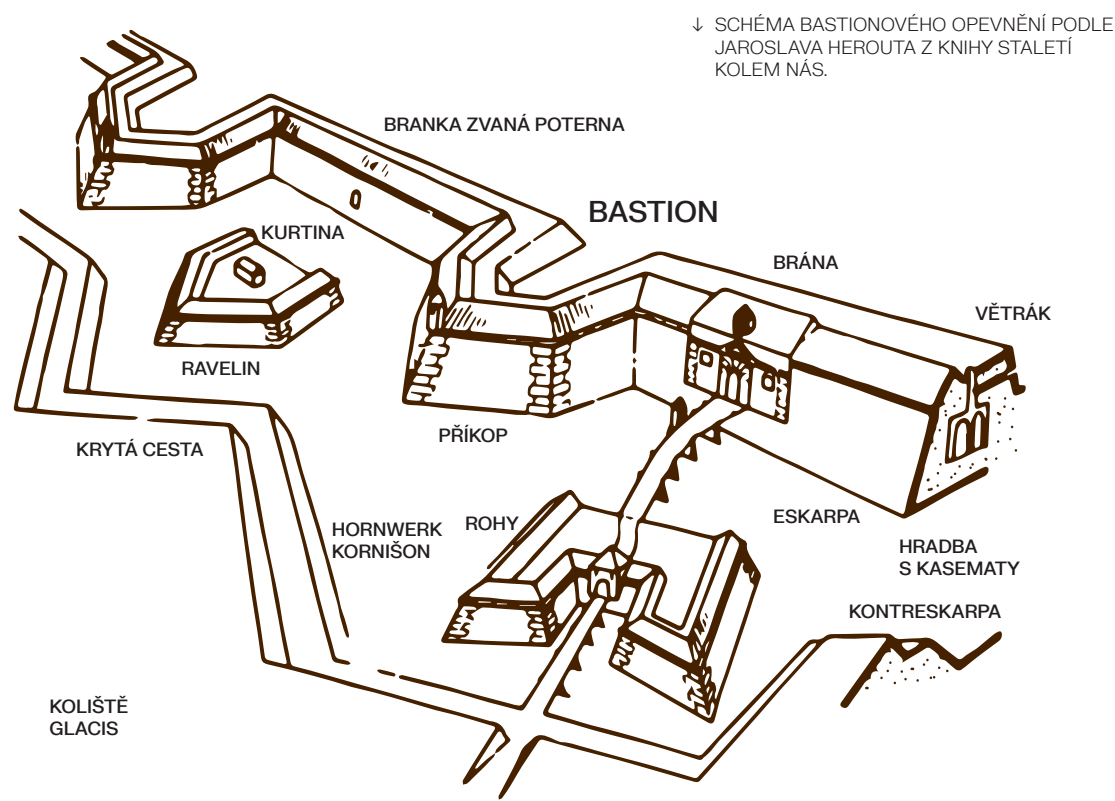

BASTION – OPEVNĚNÍ

↓ SCHÉMA BASTIONOVÉHO OPEVNĚNÍ PODLE JAROSLAVA HEROUTA Z KNIHY STALETÍ KOLEM NÁS.

Bastionový systém opevňování je způsob výstavby pevností užívaný především od 16. do 18. století, který byl založen na vzájemném uspořádání bastionů a kurtin. Koncepce vznikla na přelomu 15. a 16. století na Apeninském poloostrově. Mezi významné barokní bastionové pevnosti v České republice patří kromě Špilberku především pevnosti Josefov a Terezín v Čechách. Na Slovensku pak bývalá pevnost Leopoldov.

Bastion je pětiúhelníková pevnostní stavba, jejíž dvě strany svírají špičku vysunutou do hradebního příkopu. Kurtina je přímá část hradby mezi střeleckými stanovišti. Z bastionů byly vedeny palby boční a šikmé, z kurtin zase palby čelní. Do příkopu a do předpolí mohly být dále předsunuty další obranné prvky. Tento způsob opevňování byl rozvinut v řadě evropských inženýrských škol.

↑ INTERIÉR JIHOZÁPADNÍHO BASTIONU. SOUČASNOST

Bastion umožňuje ostřelování protivníka u paty hradby bez nadměrného ohrožení vlastních střelců a děl, taktéž podporuje sousední bastion. Boční a šikmé palby vedené z bastionu bránily přilehlé kurtiny.

Počátky výstavby raně barokní fortifikace na západní straně Špilberku spadají do období třicetileté války. Moravské hlavní město Brno, sídlo důležitých zemských úřadů a vojenská předsunutá jednotka Vídně, bylo v bezprostředním ohrožení nepřítele. Ve 30. letech 17. století byl stav pevnosti po stavební stránce žalostný, obzvláště na západní straně Špilberku směrem k Úvozu. V dobových pramenech se uvádí, že kurtina na této straně byla v tak špatném stavu, že se na ni dalo vyjet i na koni. Kolem roku 1639 se tak mělo na této straně začít s rekonstrukcí. To zahrnovalo opravu kurtiny, stavbu bastionu a ravelinu (samostatný bastion v hradním příkopu). S velkou pravděpodobností se však s výstavbou začalo až v období mezi příchody švédského vojska v letech 1643 a 1645. Tato fortifikace měla sloužit k obraně vstupní, západní strany hradu.

Se stavbou Jihozápadního bastionu se začalo nejspíš mezi lety 1643–1645. V dobových pramenech se píše o stavbě jako o Nové baště nebo též baště Peroniho (Gieronimo Peroni byl významný italský vojenský inženýr, který se nejspíš podílel na stavbě). Souběžně se stavbou jihozápadního bastionu se budoval i vedlejší, severozápadní bastion. Oba nové čtyřboké bastiony vybíhaly diagonálně do hrotu. Boky obou bastionů byly spojeny vyšší cihelnou kurtinou, která pravděpodobně překrývala nižší kurtinu renesanční. Před touto kurtinou směrem k Úvozu se nacházel příkop a před ním se nacházel ještě nedokončený ravelin.

Současná podoba podzemního prostoru vychází z období po třicetileté válce, kdy byl bastion opraven a vylepšen. Před námi se nachází obvodová galerie (tzv. ENVELOPA) s původním, raně barokním zdívkem. Ze stejného období pochází i odposlouchávací podzemní chodby (tzv. ÉCOUTY), jejichž délka je 3 až 5 metrů. Vystupují do předpolí pevnosti a sloužily obráncům ke sledování zemních prací nepřítele. Na konci chodby byl umístěn buben s hrachem, když se hrách na membráně bubnu začal pohybovat, bylo jisté, že v okolí pevnosti probíhají pokusy nepřítele podkopat se pod opevnění. Nepřítel totiž útočil na nejcitlivější část bastionu – špici. V případě ohrožení mohla být chodba prodloužena a na jejím konci vznikla tzv. Minová komora naplněná střelným prachem. Tuto místnost bylo

možné zazdít a vyhodit do vzduchu. Nepřítel tak mohl být zneškodněn ještě dříve, než se přiblížil bezprostředně k bastionu a nemohl ho tak ohrozit. Na konci chodby, jejíž podlaha je z novodobých cihel s kolky (značkami) brněnských cihelen, se nachází nové schodiště (které stojí v místech původního, dřevěného). Schodiště propojuje podzemní chodby s okolním terénem.

Roku 1809 byl bastion na rozkaz císaře Napoleona odstřelen. Od 60. let 20. století sídlí na Špilberku Muzeum města Brna, které mělo dlouhodobý nedostatek skladovacích prostor pro sbírkové předměty. Na počátku 21. století bylo rozhodnuto o vybudování nového depozitáře na místě bývalého jihozápadního bastionu. V roce 2002 byly provedeny zemní práce za archeologického dohledu. V této době bylo zjištěno, že se zachovaly nejen základy bastionu, ale i obvodová galerie a odposlouchávací chodby. Bylo tedy rozhodnuto, že podzemní část bude zpřístupněna veřejnosti jako unikátní doklad pevnostního stavitelství. V horní části novostavby, která sahá do výšky 13 metrů nad okolní terén (dokončené roku 2006) vznikl třípatrový depozitář pro muzejní sbírky, s užitnou plochou 1621 metrů čtverečních. Dvojité plášť bastionu zajišťuje optimální klima pro uložení především uměnovědných sbírek – sochy, obrazy a historický nábytek.

↑ SOUČASNÁ PODOBA INTERIÉROVÝCH PROSTOR BASTIONU

Obléhání Brna švédskými vojsky se řadí mezi jednu z nejvýznamnějších kapitol z dějin města a spadá do období závěrečné fáze třicetileté války (1635–1648). Ta začala roku 1618 na našem území tzv. povstáním nekatolických stavů proti katolickým Habsburkům, byla prvním celoevropským a zároveň posledním náboženským konfliktem. Proti sobě stály dvě koalice feudálních států. Katolická liga (sem patřila i Habsburská monarchie, tedy i Země koruny české) a Protestantská unie (např. Švédské království).

PŘÍPRAVA NA OBLÉHÁNÍ

Situace před příchodem nepřátelského vojska nebyla příznivá. Kromě části šlechty uprchl z města i vojenský velitel města baron Schönkirch. A proto byl dne 14. března 1645 jmenován vojenským velitelem už hlavního moravského města Brna plukovník Jean Louis Raduit de Souches. Jeho jmenování bylo Brňany přijato s rozpaky. Poukazovali na to, že je to Francouz (Francie byla tehdy hlavním nepřítelem Rakouska), náboženstvím je protestant a ještě před několika lety bojoval ve švédském vojsku. Nicméně císař rozhodl a De Souches už příštího dne velmi energicky zahájil přípravy na obranu města.

Ze strategických důvodů nařídil strhnout všechny stavby na 600 kroků od městských hradeb, přikázal srovnat terénní nerovnosti, nechal prohloubit staré příkopy kolem hradeb a vykopat

nové. Stavební materiál na opravu hradeb získal rozebráním několika věží. Těsně před příchodem Švédů nechal zapálit předměstí Cejl, Trnitou a Nové sady. Pro zásobování obyvatelstva nechal postavit mlýn na volský potah a ve městě nechal vyčistit všechny studny a propojil Brno se Špilberkem tzv. stradou copertou (krytou cestou). Ta stála a do jisté míry je zachována mezi bývalou brněnskou branou (stála na dnešním Šilingrově náměstí) a Špilberkem. Ve městě byl i nedostatek zbraní a střeliva, proto museli Brňané velmi horečně pracovat na jejich výrobě.

POČETNÍ STAVY OBRÁNCŮ A NEPŘÍTELE

Kromě špatného technického a materiálního vybavení na počátku obležení, nebyl ideální ani početní stav obránců. Počátkem května měl de Souches k dispozici celkem 1475 mužů ve zbraní, z nichž bylo pouze 426 profesionálních vojáků a to včetně 40 mušketýrů ze špilberské pevnosti. Ostatní setniny tvořili brněnští měšťané, šlechta, studenti, řemeslníci a tovaryši, které bylo nutné vycvičit ve zbraní.

Rozmístění obránců bylo následující. Na Špilberku bylo 389 vojáků, 259 mužů hlídalo u Židovské brány, 265 mužů u Brněnské brány, 202 u Veselé brány, na Petrově bylo připraveno 133 obránců a 66 studentů bránilo okolí kostela sv. Tomáše. Zbývající obránci byli určení k minérským pracím a opravám poškozených hradeb.

Tato hrstka obránců byla vystavena obrovské přesile, protože Švédové měli tehdy k dispozici až

↑ ŠVÉDSKÉ OBLEŽENÍ BRNA ROKU 1645

28 000 vojáků a později byly jejich stavy posíleny o dalších 12 000 mužů.

SITUACE A BOJE V OKOLÍ ŠPILBERKU

Špilberku velel od třicátých let sedmnáctého století podplukovník skotského původu Jacob George Ogilvy a byl přímo podřízený veliteli města, plukovníkovi de Souchesovi. Údajně spolu ze začátku nevycházeli dobře, ale vzhledem k zoufalosti situace začali příkladně spolupracovat. Těsně před začátkem bojových akcí nechal strhnout špilberský krov a začal budovat krytou cestu a upravovat hradby.

Pevnost byla jedním se strategických míst, na které švédská vojska nejvíce útočila, především na krytou cestu a západní fortifikaci (Jihozápadní bastion).

Dne 13. května 1645 bylo zjištěno, že se švédští sapéři prokopali až těsně před bastion a měli v plánu podkopání a podminování hradby. V důsledku toho nechal Jean-Louis Raduite de Souches zřídit kontramínu (podzemní galerii s minovou komorou) a povolal sem brněnské stavitele, zedníky a truhláře.

GENERÁLNÍ ÚTOK NA MĚSTO DNE 15. SRPNA 1645

Torstenson stanovil datum hlavního útoku na 15. srpna. Vlastní bojové akce předcházela intenzivní dělostřelecká příprava od 5:00 do 16:00 s dvěma malými přestávkami, vynucenými prudkým deštěm. Palba těžce poškodila hradby, zvláště na Petrově.

Mezi 17:00 a 18:00 zahájili Švédové na šesti místech generální útok (na Petrově, v okolí Židovské brány – tedy v místech dnešního ústí Masarykovy ulice směrem k hlavnímu nádraží, dnes restaurace KFC, za jezuitskou kolejí, za

kostelem sv. Tomáše, na Špilberk a na krytou cestu). O Petrov se bojovalo celé dvě hodiny a obránci tady odrazili tři švédské útoky. Stejně úspěšní byli obránci i u Židovské brány a u Špilberku. Nejhorší situace byla u kostela sv. Tomáše. Tady někteří útočníci zdolali městské hradby. Na poslední chvíli zasáhlo padesát dragounů a zastavili jejich vítězný postup. Urputné boje skončily ve večerních hodinách a Švédové se od příštího dne pomalu začali stahovat.

VÝSLEDEK A NÁSLEDKY OBLÉHÁNÍ BRNA ŠVÉDSKÝM VOJSKEM ROKU 1645

Brno se nakonec po neuvěřitelných 112 dnech obležení ubránilo značné švédské přesile a 23. srpna odtáhl nepřítel z Brna. Během bojů padlo na 250 obránců a 8000 švédských vojáků. Samotné město bylo v důsledku bojů a s tím i souvisejících požárů velmi těžce poškozeno a některé okolní vesnice (jednalo se např. o dnešní městské části

Zábrdovice, Maloměřice, Židenice a Juliánov) byly vypáleny a vyliďněny. Díky tomu, že Brno zůstalo ubráněno, byla zachráněna Vídeň. Rakouský císař Ferdinand III. tento hrdinský čin Brňanům nezapomněl a štědře se obráncům a městu odvděčil.

Roku 1646 vydal císař tzv. švédské privilegium, na základě kterého Brno získalo 30 000 zlatých ze zemské berně a na pět let bylo osvobozeno od splácení dluhů a také bylo zbaveno povinnosti ubytování vojenské posádky. Městu byl udělen polepšený znak, který ve zjednodušené podobě používá dodnes městská část Brno - střed.

Jean Louis Raduit de Souches byl povýšen do hodnosti generála a získal 30 000 zlatých. Z části těchto peněz si koupil i dům na dnešním Náměstí Svobody (tzv. Dům pánů z Lipé). Jacob George Ogilvy byl povýšen na plukovníka a byl jmenován doživotním velitelem Špilberku. Účastníci obranných bojů, měšťané i poddaní byli na šest let osvobozeni od všech berní a povinností. Brno se stalo správním centrem pro celou Moravu.

↓ SOUČASNÁ PODOBA INTERIÉROVÝCH PROSTOR BASTIONU

muzeumbrna.cz ↗
Facebook @muzeumbrna
Instagram @muzeumbrna

#hradspilberk
#vilatugendhat
#meninskabrana
#arnoldovavila
#vilawittal